

## VIRTUAL OLAM VA BOLALARNING RIVOJLANISHI

**Mamadiyoro**va Sevinch Bobomurot qizi*Toshkent shahar Bucheon universiteti 2-bosqich magistranti*

**Annotatsiya:** Ushbu maqola texnika taraqqiyoti asrida inson hayotiga kirib kelgan virtual olam, uning ta'siri, bolalarning ongiga olib kirgan illatlari, bolalarning rivojlanishi, shaxsiy hayotida texnologiyaning o'rni, ota-onalarning bolalar bilan qanday vaqt o'tkazishi hamda rivojlantirish samaradorligini oshirish haqidadir.

**Kalit so'zlar:** virtual olam, texnologiya, gadgetlar, bolalar, ota-ona, bolalik davri.

**KIRISH**

Bugun insoniyat fan-texnika taraqqiyoti eng yuksak cho'qqiga ko'tarilgan davrida yashayotganligi bilan ham faxrlanadi, ham sarosimaga tushadi. Garchi insoniyat ushbu voqelikka ulkan aql-idrok va salohiyat orqali erishgan bo'lsada, ulardagi moddiylik xususiyati birlamchi mohiyatga ega bo'lgani uchun bugun bir qancha muammolarni yuzaga chiqara boshladi. Bolalardagi gadgetlarga qiziqish hozirgi texnologiya asrida oddiy holat bo'lib kuzatilishi mumkin. Biroq bolalar yoshiga mos bo'lgan holatda ushbu gadgetlardan foydalanishyabdimi? degan savol paydo bo'ladi. Axir bizning davrda bo'lmagan:

- Telefonni yig'ishtir, internetini tugatding
- Telefonni ol biroz meni tinch qo'y
- TV korib o'tir men ishlarimi qilib olaman

Shunga o'xshash gaplarni shaxsan men eshitmaganman. Bizning fikrimizcha avval aynan onalarimiz uy yumushlarini qilishga ham ulgurishgan, farzand tarbiyasini, ni rivojlanishi uchun ham vaqt ajratishgan. Hozir esa bunday emas. Ko'p narsalarni texnikaga yuklayabmiz. Farzandimiz telefonda nimalarni kuzatayabdi, Televizor orqali nimalarni ko'ryabdi, kizatib ko'rayotgan narsalari farzandimizning sog'lom holatda rivojlanishi va fikrlashiga salbiy ta'sir qilmaydimi deb o'ylamayabmiz.

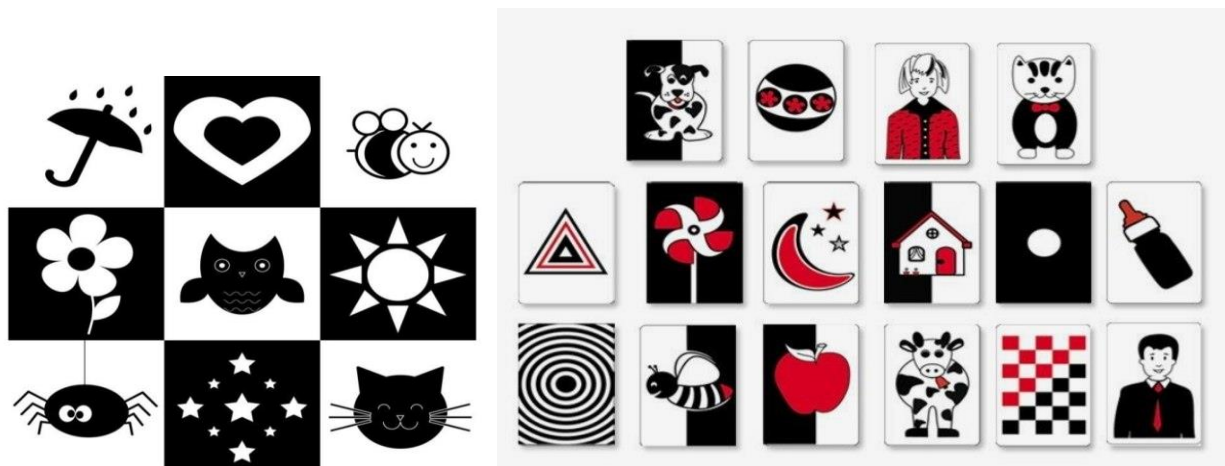
Shu sababli ham bolalarimizga e'tiborliroq bo'lishimiz lozim. Endi qilishimiz kerak bo'lgan ish – kundalik hayotdagi qoidalarni texnologiya dunyosiga moslashtirish lozim. Texnologiya hayotimizga olib kirgan hatlarlar har bir yosh uchun farq qiladi. Shu sababdan ham ota-ona sifatida bolaning qaysi yoshda qaysi texnologiya jihozidan foydalanishi borasida keskin qaror qabul qilishimiz va ularni qat'iy tatbiq etishimiz zarur. Yo'l qo'yilgan xatolar bir-biriga bog'liq bo'lgani uchun bolalar hali ulg'aymasidan bilim egallab, qaror qabul qilishi va uni tatbiq etishi juda muhim sanaladi. Agar farzandingiz 5 yoshga to'lgan kuni unga "IPad" sovg'a qilsangiz, u holda 15 yoshga to'lganida nima sovg'a qilishni ham o'ylab qo'yishingiz kerak.

Farzandimizning har bir yoshda qanday tarzda rivojlanishini inobatga olgan holatda, uning rivojlanishiga e'tibor qaratishimiz kerak. Ya'ni nechi yoshda nimalar

bilan shug'ullantirish lozim, nimalar mumkin va nimalar mumkin emasligini hisobga olishimiz kerak.

Masalan:

0-2 yosh davri – bunda chaqaloqlik davridan boshlab bolani rivojlantirish mumkin. Farzandimizning ko'z qobiliyatlarini yaxshi rivojlanishi uchun 3 oylikkacha oq va qora kartalardan , 3 oylikdan 6 oylikkacha bo'lgan davrida esa oq, qora va qizil rangli kartalardan foydalanish maqsadga muvofiq sanaladi.



Bolaning yirik, mayda va sensor motorikalarini rivojlanishi uchun ham harakat qilishim lozim. Bunda esa bolaga taxtadan yasalgan rivojlantiruvchi o'yinchoqlar, mosh va guruchlardan foydalanish, keyinrq esa qum va jismoniy mashg'ulot o'yinchoqlarini o'ynashi hamda eng asosiysi bola insonlar bilan muloqotda bo'lishi lozim. Sababi muloqotning qanchalik to'g'ri bo'lishi bolada nutq rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Eng asosiy masala esa bolaga 3 yoshgacha bo'lgan muddatida sof ona tilida gapirish maqsadga muvofiq sanaladi. Negaki bolaning nutqi rivojlanishi, qanday gapirishi, harflarni to'g'ri talaffus qilishi albatta atrof-muhitga bog'liq hisoblaandi. Bolani tinchlantirish uchun eng yaqin ekran qarshisiga o'tqazib qo'yish, xuddi uni yig'lamaslik uchun og'zini qo'l bilan yopib qo'yish demakdir. Ko'p mutahasislarning aytishicha bolaning ekran qarshida o'tirishi yoki telefon va gadjetlardan foydalanishi yarim soatdan oshmasligi lozim deb takidlangan. "Facebook davrida farzand tarbiyasi" nomli kitob muallifi Jeyms Steyer esa 1 soatdan oshmasligi kerakligini aytishgan. Bunday ma'lumotlardan kelib chiqib albatta har kuni 1 soat bolaning vaqtini virtual olamga sarflash kerak degani emas. Aksincha bu bilan bolaning ma'lum bir yoshidan keyin mumkin vama'lum bir vaqt oralig'ida deb aytilgan xolos.

Negaki biz bugun zamonaviy avlod bolalarini tarbiya qilar ekanmiz ularning kelajagini qanday tarzda yaratish qisman bizga ham bog'liq. Masalan:

- Qanday rivojlanadi
- Vaqtini nimalarga sarflaydi
- Qaysi bog'chaga boradi

- Qaysi maktabga boradi
- Kimlar bilan do'stlashadi
- TV, Telefon va gadgetlarda nimalarni tomosha qilyabdi

Bularning barchasiga biz ota-onalar mas'ulmiz. Shunday ekan bolaning kundalik hayotidan tortib uning har bir daqiqasigacha kundalik hayotini rejalashtirish ham bizning zimmamizda. Bolalarning xususiyatlari va mutaxassislar tomonidan quyidagicha ifodalangan:

•Ijtimoiy jihatlari zaif, virtual dunyodan tashqarida o'zlarini ifodalashda qiynalishadi.

•Tashqi dunyo bilan juda erta tanishishadi

•Bir vaqtning o'zida bittadan ortiq ishni bajara olishadi. Motor funksiyalari juda rivojlanadi.

•Qilayotgan ishidan tez zerikadi

•Qoidalarini tan olishmaydi

•Hayotini tartibga keltirish borasida ancha mahoratsiz

•Shaxsiyatchi va ko'proq yeyish-ichishga moyil

Yuqorida takidlab o'tganlarimiz aslida bizga bir narsa haqida gapirmoqda. "Farzandlaringizni ekrandan uzoqlashtiring va haqiqiy hayotga yo'naltiring. Chunki zamonaviy avlodni keraksiz narsalardan himoyalash siz-u, bizning burchimizdir. Turk yozuvchisi O'zgur Bolatning bir gapi menga juda yoqadi. U shunday deganki "Ektranga qaramlik oilaviy munosabatlarning sababi emas, natijasidir"

Shunday ekan, bolaning ruhiy dunyosini sun'iy hayotga o'rganib qolmasidan avval chora ko'rish kerak. Sog'lom hayot kechirishlari uchun texnologiya jihozlarini ba'zi-ba'zida rezetkadan uzib turishga to'g'ri keladi. Chunki sun'iy hayotga o'rganib qolgandan so'ng texnologiya jihozlarini rezetkadan uzib qo'yish yechim emas aksincha nihoya bo'ladi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Solih Uyan - Virtual dunyoda ota-onalik mashaqqati.
- 2.Jeyms Steyer - Facebook davrida farzand tarbiyasi.
- 3.<https://inlibrary.uz/index.php/development-science-education/article/view/18121>
- 4.[https://www.iupr.ru/\\_files/ugd/b06fdc\\_9acf70b2b70845eaa18235253bd97110.pdf?index=true](https://www.iupr.ru/_files/ugd/b06fdc_9acf70b2b70845eaa18235253bd97110.pdf?index=true)
- 5.<https://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/download/12010/8093/7784>